

SCIENTOLOGY EN RELIGIE

Christiaan Vonck, Ph.D.
Rector,
Faculteit voor Vergelijkende
Studies van Religies

Antwerpen, België

1996

The background of the page features a soft, out-of-focus image of water. Several droplets are visible, with one in the lower-left corner creating prominent concentric ripples. The overall tone is light and serene, with a focus on natural elements.

SCIENTOLOGY EN RELIGIE

INHOUDSOPGAVE

I.	Inleiding	1
II.	Het Observeren van Scientology	2
III.	Dogma	3
IV.	Tot Besluit	7
	Opmerkingen	8
	Over de Auteur	11

SCIENTOLOGY EN RELIGIE

Christiaan Vonck, Ph.D.
Rector,
Faculteit voor Vergelijkende
Studies van Religies

Antwerpen, België

1996

I. Inleiding

Wat is de definitie van een religie? Zelfs geaccepteerde (niet alle politieke structuren erkennen religies) en traditionele, gevestigde religies zetten vaak vraagtekens bij hun oorsprong, in een poging te bewijzen dat ze echt de enige *ware* religie zijn. Iedereen die zegt: “Mijn meester is de grootste incarnatie van God, of de enige verlichte meester”, is ongetwijfeld dom. De maatstaf voor het beoordelen van de geheel verlichte spirituele leiders is alleen maar in het bezit van geheel verlichte volgelingen. Een verlichte volgeling is geheel loyaal aan zijn meester, de leraar of goeroe die hem de weg toonde naar verlichting, maar zal altijd andere avatars en meesters respecteren.¹

“In het westen zijn in de loop der jaren zoveel verschillende definities [van religie] gevormd dat zelfs een gedeeltelijke opsomming ervan onpraktisch is”, zo zegt de *Encyclopedia of Religion* Mircea Eliade, Macmillan, Londen/New York: 1986, pag. 283). Ik moet daarom tevreden zijn met een aantal kenmerken van religieuze ervaring en de wetenschap dat religies een *diepe* culturele en sociale basis hebben.

In de meest algemene context, is religie de zoektocht van de mens naar een verband met het “spirituele” – in feite een éénwording – die vaak verering inhoudt of daartoe leidt.

Voor christenen betekent dit een terugkeer naar de tijd van vóór de “val van de mens”, wat ze geloven dat mogelijk is door de Zoon van God, Jezus Christus. Met andere woorden: religie (Jezus) verenigt, en is een symbool voor eenheid met God en de mens. Een belangrijk probleem van religie is echter dat de theologen van elke religie haar anders zien. Er kan gezegd worden dat religie verenigt en theologie verdeelt. Theologie is echter nodig om religie en religies te begrijpen.

In zijn boek *Das Heilige*, definieert Rudolf Otto (1869–1937) de kern van religieus bewustzijn als ontzag, een unieke vrees, een unieke mix van angst en fascinatie voor het goddelijke. Na aanhaling van vele ervaringen, uit India, Marokko en zijn eigen land, concludeerde hij dat de mens, alle mensen, van tijd tot tijd de “geheel andere zijndheid” erkennen.

Mircea Eliade (1907–86) voegt daaraan toe dat kennis over God niet beperkt is tot ervaring. Deze wordt overal ter wereld geïllustreerd door symbolen en rituelen. Symbolen, rituelen en ervaringen lopen uit op een zoektocht naar waarom de mens handelt zoals hij dat doet. Symbolen en rituelen zijn geworteld in de mythologie.

Met deze definities in gedachten, gebruik ik daarom twee algemene stellingen over de belangrijkste kenmerken van een religie. Eén ervan wordt door Dr. Rainer Flashe (Marburg) genoemd op pag. 27 in “Acta Comparanda II” (Antwerpen 1987): “Met een *nieuwe* religie bedoelen we een religieuze beweging die gecentraliseerd is rond een *nieuwe* doctrine, een *nieuwe* cult, en een *nieuwe* gemeenschap die door deze twee factoren gevestigd is.”

De tweede stelling of definitie neem ik van Dr. W. Lutjeharm (Brussel) van de Hernhutter religie in een studie over Zinzendorf en het goddelijke, die bewijst dat alle religies een product van evolutie zijn (*Brusselse Theologische Studies*, Nr. 1, 1976, pag. 6): Zodra een groep mensen samenkomt als gevolg van een gezamenlijke ervaring en verering, dan is er sprake van religie. Wanneer ze – deze groep – hiervan een gewoonte maakt, kunnen we spreken van een concrete religie, *Religionsanstalt*. Wanneer iemand de leiding neemt, de leider wordt, en de mensen vertelt dat ze op dezelfde manier moeten handelen, dan is het een gezindte of een sekte. En als iemand het anders wil doen, dan kan hij een nieuwe sekte beginnen. Op die manieren vereren alle mensen het Wezen “das uns so einen Schauer macht”.

In een religie kunnen we dus verwachten een verband of éénwording met het spirituele en het transcendentale te vinden; een doctrine en gebruiken, evenals symbolen, rituelen en ervaringen die verband houden met dit transcendentale gebied; en een gemeenschap om dergelijke geloofsovertuigingen en gebruiken heen.

II. Het Observeren van Scientology

Bij het onderzoeken van Scientology nam ik waar dat ze kenmerken heeft die overeenkomen met de kenmerken van een aantal andere religies, waaronder: christian science (in 1879 opgericht door Mary Baker Eddy)²; de Religious Society of Friends, of quakers (in 1665 opgericht door George Fox)³; de New Church of Jerusalem (gebaseerd op de filosofie van

E. Swedenborg, 1688–1772), (in de jaren 80 van de 18e eeuw opgericht)⁴; het antoinisme (in 1910 opgericht door Père Antoine)⁵; en, wat filosofie op zich betreft, enkele aspecten van het boeddhisme.

Dit is geen syncretisme (samensmelting) maar slechts het lot. Scientology is voortgekomen uit een verstand – van L. Ron Hubbard – en werd ontwikkeld in een tijd waarin mensen op zoek waren naar nieuwe vormen van verering binnen hun eigen religie, gezindte, cult of sekte. (Etymologisch – de herkomst van woorden betreffende –, kan de term sekte in verband gebracht worden met het Latijnse *sequi*, volgen.) De boodschap van Scientology is noch christelijk, noch joods, noch islamitisch maar heeft wel oude wortels. Ze begint met de Veda's, waarin Hubbard meer wijsheid vindt dan in de theologie/filosofie van het Westen, die probeerde te scheiden en verdelingen in wijsheid te maken.⁶

Terwijl ze kenmerken heeft die overeenkomen met de kenmerken van andere religies, is Scientology op zich uniek, met een grote eigen doctrine, gebaseerd op de geschriften van L. Ron Hubbard, en haar eigen unieke religieuze gebruiken.

Omdat Scientology werd opgericht in het “barbaarse” Westen⁷ waar “Golem” de “meester” is geworden,⁸ biedt ze een mogelijkheid voor degenen die in de moderne tijd naar een spirituele boodschap op zoek zijn.

III. Dogma

Toen L. Ron Hubbard het boek, *Dianetics: De Leidraad voor het Menselijk Verstand*, schreef en daarin een therapie tot afreageren gaf, dacht hij voor zover ik weet niet dat er een kerk of geloofsovertuiging uit voort zou komen. Toentertijd was zijn enige doel de vraag hoe mensen te helpen door middel van processen die op het verstand gericht waren. Met andere woorden, hij trok de behandeling van psychoanalytici in twijfel.⁹ Dus zocht hij naar een ander mogelijk systeem, dat mensen zou helpen en ze bekwamer zou maken, wat hij uiteenzette in het basisboek *Dianetics*, dat in 1950 voor het eerst gepubliceerd werd.

Naarmate hij verder onderzoek deed, ontdekte Hubbard dat een mens meer is dan alleen een lichaam of een verstand. Hij is in feite een onsterfelijk spiritueel wezen, dat hij een “thetan” noemde. De thetan is de persoon zelf, niet zijn lichaam of verstand of iets anders. Het is niet iets wat hij *heeft*, maar wat hij *is*. Deze thetan heeft talloze vorige levens doorleefd en zal de dood van het huidige lichaam overleven. Dit begrip van vorige levens in Scientology kan vergeleken worden met de karmische formulering (*samskara*) in het boeddhisme.¹⁰

Volgens de Scientology doctrine is de thetan belast met traumatische ervaringen in het huidige en vorige levens, die opgeslagen zijn in een reactief verstand. Deze ervaringen kunnen ervoor zorgen dat hij pijn blijft houden of zich irrationeel gedraagt en zijn volledige spirituele bewustzijn en vermogens verhinderen. Scientology richt zich op deze trauma's uit het verleden met het gebruik van *auditing*, waarmee de thetan van deze ervaringen uit het verleden ontlast kan worden en bewuster van zichzelf als spiritueel wezen kan worden. Hij vindt antwoorden op vragen als: Wie ben ik? of Waarom ben ik? Naarmate iemand door auditing een groter spiritueel bewustzijn bereikt, leert hij ook vollediger en ethischer te leven op alle gebieden van het bestaan, die in Scientology de Acht Drijfveren worden genoemd. Elke persoon bestaat en zoekt voortbestaan op acht drijfveren, die als volgt beschreven worden:

De **Eerste Drijfveer** is de drang om voort te bestaan als zelf.

De **Tweede Drijfveer** is de drang om voort te bestaan door middel van seks en het voortbrengen van kinderen;

De **Derde Drijfveer** is de drang om voort te bestaan als een groep. Hieronder vallen alle groepen, zoals iemands werk, school, een club, enz.

De **Vierde Drijfveer** is de drang om voort te bestaan als Mensheid.

De **Vijfde Drijfveer** is de drang om voort te bestaan als alle levensvormen, met inbegrip van planten en dieren.

De **Zesde Drijfveer** is de drang om voort te bestaan als het fysisch universum, waaronder alle materie, energie, ruimte en tijd.

De **Zevende Drijfveer** is de drang om voort te bestaan als spirituele wezens – de spirituele dimensie.

De **Achtste Drijfveer** is de drang om voort te bestaan als oneindigheid, of het Opperwezen.

Deze drijfveren kunnen voorgesteld worden als concentrische cirkels waarbij elke hogere drijfveer de drijfveren eronder omvat. *Auditing* (de een-op-een spirituele counseling die de centrale praktijk van Scientology vormt) is gericht op alle drijfveren en verhoogt iemands bewustzijn en verantwoordelijkheid op alle drijfveren, met inbegrip van zijn relatie tot de spirituele dimensie en God.

Het concept van het Opperwezen of de Godsdrijfveer komt overal in de Scientology doctrine voor. Terwijl Scientology geen bepaald dogma heeft ten aanzien van de vorm die het Opperwezen aanneemt, wordt in de religieuze doctrine aangetroffen dat het een schepper-God is die boven al het bestaan staat. Het bestaan en de rol van God komen bijvoorbeeld voor in het Credo van de Scientology Kerk:

Wij van deze Kerk geloven

Dat alle mensen, van welk ras, welke huidskleur of welk geloof dan ook, met gelijke rechten werden geschapen.

Dat alle mensen het onvervreemdbare recht hebben hun eigen religie in praktijk te brengen.

Dat alle mensen een onvervreemdbaar recht hebben op hun eigen leven.

Dat alle mensen een onvervreemdbaar recht hebben op geestelijke gezondheid.

Dat alle mensen een onvervreemdbaar recht hebben op hun eigen verdediging.

Dat alle mensen een onvervreemdbaar recht hebben om hun eigen organisaties, kerken en overheden te vormen, te kiezen, te helpen en te ondersteunen.

Dat alle mensen een onvervreemdbaar recht hebben vrij te denken, vrij te spreken, vrij hun eigen mening op papier te zetten en tegen de mening van anderen in te gaan of erover te spreken of te schrijven.

Dat alle mensen een onvervreemdbaar recht hebben hun eigen soort te creëren.

Dat de zielen van mensen de rechten hebben van mensen.

Dat de studie van de geest en de genezing van mentaal veroorzaakte ziekten niet aan de religie mag worden onttrokken of op niet-religieuze gebieden mag worden gedoogd.

En dat geen instantie, minder dan God zelf, de macht heeft om deze rechten, openlijk of heimelijk, op te schorten of terzijde te schuiven.

En wij van deze Kerk geloven

Dat de mens in wezen goed is.

Dat hij ernaar streeft om voort te bestaan.

Dat zijn voortbestaan afhangt van hemzelf en van zijn medemensen, en van het bereiken van broederschap met het universum.

En wij van deze Kerk geloven dat de wetten van God de mens verbieden

Om zijn eigen soort te vernietigen.

Om de geestelijke gezondheid van een ander te vernietigen.

Om de ziel van een ander te vernietigen of tot slaaf te maken.

Om het voortbestaan van zijn kameraden of zijn groep te vernietigen of te verkleinen.

En wij van deze Kerk geloven

Dat de geest kan worden gered.

En dat alleen de geest het lichaam kan redden of genezen.

Naast auditing zoeken Scientologen ook verlichting door bestudering van de geschriften van L. Ron Hubbard of door te luisteren naar zijn opgenomen lezingen, waarvan er veel zijn. Naast auditing is deze studie, *training* genoemd, het andere belangrijkste religieuze gebruik in Scientology.

Scientology heeft ook een Reinigingsprogramma, dat een combinatie van lichamelijke oefening, vitaminen en sauna gebruikt om het lichaam te ontdoen van medicijnen en drugs, chemicaliën en andere onzuiverheden die spirituele vooruitgang belemmeren. Dit is onderdeel van een “evenwichtig leven” leiden (ook een belangrijk element in de Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste dagen, de Mormonen), wat iemand helpt bij het reiken naar de achtste en hoogste drijfveer, de “Godsdrijfveer”.¹¹

Scientology geestelijken sluiten ook huwelijken, gaan voor bij begrafenissen, doopplechtigheden en geven pastorale counseling, waarbij ceremonies en symbolismen gebruikt worden die alleen bij Scientology horen.

Scientology heeft ongeveer dezelfde mening over dogma's als de meeste andere religies. Ze presenteert ze als objectieve feiten¹² maar gebruikt het woord niet, zoals de Rooms katholieke kerk wel doet, waarin dogma's voor de eeuwigheid vastliggen (Vaticaan Concilie, 1870).

Hubbard verklaarde dat het eerste principe is dat wijsheid voor iedereen bedoeld is. Het tweede is dat wijsheid toegepast moet kunnen worden en het derde principe is dat ze alleen maar waardevol is als ze waar is of werkt. L. Ron Hubbard zei: “Scientology zal groeien in de mate dat ze werkt”.¹³

IV. Tot Besluit

Voor geleerden op het gebied van de geschiedenis van religies, sociologie en/of vergelijkende religie, is Scientology ongetwijfeld een religie.

Door auditing en bestudering van de geschriften van L. Ron Hubbard, verhoogt iemand zijn spirituele bewustzijn en streeft naar harmonie op alle drijfveren, met inbegrip van de zevende drijfveer (de spirituele dimensie) en de achtste drijfveer (het Opperwezen). Ze is een religieuze beweging met haar eigen doctrine en gebruiken en met een gemeenschap die gevestigd is voor, en gecentreerd om haar religieuze geloofsovertuigingen. Scientology heeft haar eigen rituelen en symbolisme en is gebaseerd op de ontdekkingen en visie van haar grondlegger, L. Ron Hubbard.

Scientology deelt wat kenmerken met andere religies, maar is voor haar gelovigen een uniek pad dat ze verbindt met het spirituele en het goddelijke.

CHRISTIAAN VONCK
Antwerpen, 1996

OPMERKINGEN

1. “Truth vs Small-minded Religious Dogma” (De Waarheid tegenover Kleingeestig Religieus Dogma) in “Self-Realization,” V.S., Winter 1995, Vol. 67, Nr. 1. pag. 32
2. Christian science werd opgericht onder dezelfde omstandigheden als Scientology, en begon met vragen over geestelijke genezing. De belangrijkste principes van Mary Baker Eddy waren dat God Verstand en Geest is en dat Hij goed is. Omdat Hij goed is, zijn Zijn werken (creaties) ook goed. Met andere woorden, materie, zonde, ziekte en dood bestaan in feite niet. Degene die dit accepteert, is verlicht. Degene die volgens de leerstellingen van Jezus leeft, zal een goed fysiek en spiritueel leven hebben.
3. Het lidmaatschap, het huwelijk en andere formaliteiten zijn net als die van de Religious Society of Friends (de Quakers), zonder een vaststaande liturgische vorm, hoewel er wel voorbeelden zijn van bepaalde vaststaande patronen, afhankelijk van de culturele omgeving. Zie bijvoorbeeld “Church Government” van de Jaarvergadering van de Religious Society of Friends in Londen. (Friends Book Centre, Londen 1968.)
4. Net als de geschriften van Hubbard in Scientology, zijn de geschriften van E. Swedenborg heilig (onthulde openbaringen) en moeten ze door zijn volgelingen worden gebruikt zoals door de auteur aangegeven. Er worden wel vertalingen gebruikt, maar voor de basisdoctrines moet men naar de oorspronkelijke taal gaan. Overal in deze centra liggen woordenboeken. In bepaalde New Churches of Jerusalem, zoals die in Den Haag, Nederland, worden de oorspronkelijke Latijnse teksten gelezen (Swedenborg schreef in het Latijn) en de geestelijke zal ze zo grondig mogelijk becommentariëren. Alleen geestelijken die Latijn kunnen lezen, kunnen gewijd worden. De oorspronkelijke geschriften van Ron Hubbard worden met dezelfde zorg behandeld. (“De Scientology Religie”, 1994, pag. 5.)
5. (Père) Louis-Joseph Antoine (1845–1912) was een Belgische mijnwerker die na lezing van het boek *Livre des Esprits* (het Boek der Geesten) door A. Kardec, vele kerken vestigde, tempels genoemd, (in België en ook in Duitsland, Frankrijk, Polen en landen in Afrika en Zuid-Amerika), waar healings plaatsvonden. Hij was geen christen. Als structureel theosoof (hij noemde zich de grondlegger van het “Nieuwe Spiritualisme”), stond hij open voor alle vormen van religieuze doctrines, vooral die uit het Oosten. Hij onderwees: “Toute matière est illusion; le mal n'existe pas en soi mais est un produit de notre imagination. (Alle materie is schijn; het slechte bestaat niet in je, maar is een product van onze verbeelding.) Le bonheur

consiste à être dépouillé de tout désir, provoqué par la vue des formes changeantes et illusoires de la matière. (Geluk bestaat uit vrij zijn van alle wensen die door het zien van de veranderende en schijnvormen van materie worden uitgelokt.) De réincarnation en réincarnation, notre esprit atteindra un jour la libération.” (Van reïncarnatie tot reïncarnatie zal onze geest op een dag bevrijding bereiken). *De Dictionary of Religions* (University Press of France) noemt deze religie een soort van primitief boeddhisme. Zijn spirituele genezing van zieken bracht hem in 1901 en 1907 voor de rechtbank (zowel de geestelijkheid als de wettelijke medische autoriteiten klaagden hem aan), waar hij na een zwaar debat onschuldig werd bevonden. Vrijwel hetzelfde gebeurde met Mary Baker Eddy, George Fox en Emmanuel Swedenborg. Scientology heeft in sommige gebieden met dezelfde vervolgingen te maken gehad.

6. De traditie van het barbarisme, *De Phoenix Lezingen*, pag. 33. (Publications Organization World Wide, 1968.)
7. Rabbi A. Malinsky betreffende “the progress of technical science and the decline of man” (de vooruitgang van de technische wetenschap en het verval van de mens) in “Acta Comparanda II,” Antwerpen 1987, pag. 7.
8. *De Phoenix Lezingen* pag. 33.
9. Bij psychoanalyse accepteert de analyticus bijvoorbeeld niet wat de persoon zegt, maar interpreteert het, evalueert zijn toestand voor hem, enz. Dit is het tegenovergestelde van Scientology auditing, waarbij het de *auditor* (“iemand die luistert” van het Latijnse *audire*, luisteren) uitdrukkelijk verboden is voor de persoon te evalueren. De persoon vindt zijn *eigen* antwoorden. (*Wat is Scientology?* Bridge Publications, 1992, pag. 163.)
10. In *Heeft U al eens Eerder Geleefd?* Hoewel de oorspronkelijke betekenis van de term *karma* simpelweg “handeling” betekent, wordt het in relatie tot de theorie van oorzakelijkheid populair gezien als een soort potentiële kracht die verkregen is als een gevolg van alle handelingen die in het verleden werden verricht. Dat wil zeggen, dat alle handelingen die in het verleden werden verricht, goed of slecht tot gevolg hebben, lijden of plezier, afhankelijk van de handeling, en dat deze invloed op de toekomst heeft en dit wordt beschouwd als iemands karma. Er wordt geloofd dat als een goede daad herhaald wordt, er goed verzameld wordt en dat de potentiële kracht ervan als een gunstige invloed op de toekomst zal werken. (Zie bijvoorbeeld “The Teaching of the Buddha,” Bukkyo Dendo Kyokai, Tokio 1966, pag. 300).

11. *De Phoenix Lezingen*, pag. 315.
12. De belangrijkste objectieve feiten (“dogma”) binnen Scientology zijn de geschriften van Hubbard, beginnend bij *Dianetics*. Deze moeten ervaren en over besloten worden door de student zelf. De auditor of supervisor heeft slechts tot taak om de parochiaan te assisteren.
13. In “*De Scientology Kerk*,” pag. 2.

OVER DE AUTEUR

Opleiding

Marnixschool (Antwerpen)

K. Atheneum (Antwerpen)

Landbouwschool (Agriculture in Stabroek)

Institut Biblique Européen, Paris, France (1957–60)

Linguistics (S.I.L. in samenwerking met de Universiteit van Londen 1959)

Seminarie Teologica Baptista, Lissabon, Portugal (1960–61)

Gewijd

Verenigde Protestantse Kerk in België (Genk, 1979)

Southern Baptist Convention (Phoenix, Arizona VS, 1980)

Protestantse Theologische Faculteit, Brussel, België (1969–70)

Southern University, VS. Ph.D. proefschrift, “The Philosophy of Inmates based on the Theology of K. Barth & R. Otto” (De filosofie van gedetineerden gebaseerd op de theologie van K. Barth & R. Otto) (1977)

Parthasarathy C. Academie, India: Ere Ph.D. (1985)

Functies

Assistent Kapelaan bij het Belgische Leger in Duitsland (1962–63)

Onderwijzer Protestantse Religie, Rijksscholen (1963–65)

Redacteur/Grondlegger van het tweewekelijkse tijdschrift “Op Vrije Voeten” (1962–79)

Directeur/Grondlegger van Op Vrije Voeten Jongerendienst (1963–79)

Grondlegger/Bestuurder van de Onafhankelijke Federatie voor Jongerendiensten (tot 1978)

Lid van de Commissie en Raad in het Ministerie van Nationaal Onderwijs en Cultuur (tot 1978)

Grondlegger en Voorzitter van het Belgische Suriname Comité (1975–92)

Bestuurder van de Vlaamse Tijdschriften Pers Associatie (1967–83)

Nationaal Directeur van de Internationale Christelijke Jongerenuitwisseling (1971–76)

Nationaal Correspondent van de Oecumenische Jongerenraad Europa (1975–77)

Geestelijke voor Jeugdzaken van de Gospel Missionary Union (Zeist) voor België tot 1970

Nationaal Directeur van Youth for Christ (1963–79)

Penningmeester van de YFC-International Europe (1967–70)

Kapelaan van het Gevangeniswezen (1976–82)

Kapelaan van Buitenlandse Werknemers (1980–85)

Lid van de Algemene Vergadering van de Schola Para Medicorum (1982–89)

Lid van de U.P.C.B. (Brasschaat)

Lid van de Algemene Vergadering van de Faculteit voor Vergelijkende Studie van Religies (1980–)
Rector van de Faculteit voor de Vergelijkende Studie van Religies (1980–)
Professor in Filosofische Theologie (1985–)
Lid van de Stichting “Craeybeckx, Detiège, Grootjans,” Universiteit van Antwerpen (1995–)
Bestuurslid van het World Congress of Faiths (1974–)
Bestuurslid van de Friends of the Ethnographical Museum in Antwerpen (1979–)
Lid van de Ecumenical Workshop for Information in Europe (1974–)
Lid van W.C.R.P. (Wereldconferentie van de Godsdiensten voor de Vrede) België (1989–)
Adviseur bij de Commissie Christendom-Islam van de U.P.C.B. (1981–)
Lid van het Baptisten Geestelijken Fellowship (1979–)
Bestuurder van het Patronizing Committee – Jurisdictie van Antwerpen (1982–)
Redacteur van “Acta Comparanda”, (1983–)
Verslaggever van “Kerk en Leven”, (1974–)
Pastoor van de Meertalige Baptisten Kerk, Antwerpen (1983–)
Lid van de Antwerpse Filosofische Associatie Werkgroep Kierkegaard (1990–)